

Loterijspelen als instrument voor arbeidsmarktonderzoek

Een toepassing op het debat rond de invoering van een basisinkomen

Marx, A. & Peeters, H. (2004). *Win for Life. An Empirical Exploration of the Social Consequences of Introducing a Basic Income*. Leuven: departement sociologie.

De toekenning van een universeel basisinkomen is een radicaal voorstel om de bestaande sociale zekerheid en arbeidsmarkt te hervormen. Een basisinkomen is een inkomen dat onvoorwaardelijk wordt toegekend aan elk volwassen lid van de samenleving en dat op regelmatige tijdstippen door een overheid wordt uitbetaald. Aangezien het recht op en de hoogte van het inkomen niet afhankelijk zijn van bestaansmiddelen, werkbereidheid of gezinssamenstelling, onderscheidt het zich van reeds bestaande sociale zekerheidsuitkeringen.

Het idee van een basisinkomen kent zowel voor- als tegenstanders. Tegenstanders argumenteren onder meer dat een basisinkomen kan resulteren in een samenleving waarin niemand nog wil werken en enkel van zijn/haar basisinkomen leeft. Dit zou kunnen leiden tot een tekort op de arbeidsmarkt en een economische crisis. Voorstanders stellen daarentegen dat het invoeren van een basisinkomen zou leiden tot een betere spreiding van het arbeidsaanbod op de arbeidsmarkt en aldus de werkloosheid kan verminderen. Tevens wordt er gespeculeerd dat een basisinkomen het ondernemerschap kan ondersteunen. Precies omdat een basisinkomen een belangrijk risico van het ondernemen – inkomensverlies – wegneemt, zouden meer mensen geneigd zijn om een eigen zaak op te starten.

Empirisch onderzoek naar de gevolgen van een basisinkomen

De argumenten pro en contra zijn echter moeilijk te beoordelen aangezien een basisinkomen nog nooit is geïntroduceerd. Loterijwinnaars zijn echter mogelijk een interessante groep om de impact van de invoering van een basisinkomen op het arbeidsgedrag van mensen te onderzoeken. Meer specifiek bestaat er een loterijspel – Win for Life – dat nauw aansluit bij sommige voorstellen betreffende

de invoering van een basisinkomen aangezien Win for Life-winnaars voor de rest van hun leven een vast maandelijks bedrag van 1 000 euro ontvangen.

Om te onderzoeken in welke mate Win for Life-winnaars een interessante onderzoeksgroep vormen voor basisinkomensonderzoek werd een pilootproject gestart naar de winnaars van Win for Life (W4L). Het doel van het pilootproject was tweevoudig. Vooreerst werd onderzocht in welke mate het winnen van een Win for Life-ticket kan vergeleken worden met het verkrijgen van een basisinkomen. Ten tweede werd gepeild naar de veranderingen in arbeidsgedrag bij Win for Life-winnaars. Hiertoe werd door de Nationale Loterij aan alle winnaars een anonieme postenquête verstuurd. Om de respons zo hoog mogelijk te houden

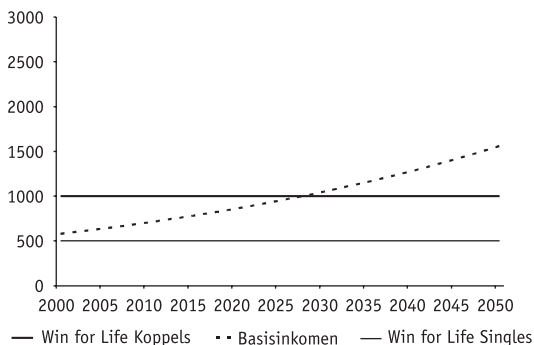
werd gekozen voor een korte vragenlijst – met voornamelijk gesloten antwoordcategorieën – die in minder dan 15 minuten kon worden ingevuld. In totaal werden 183 personen bevestigd. Hiervan werkten 80 personen mee waarvan 15 alleenstaanden en 65 winnaars met een vaste partner.

Win for Life versus basisinkomen

Het winnen van een loterijticket is vanzelfsprekend niet hetzelfde als het invoeren van een basisinkomen. Er bestaan belangrijke verschillen inzake de hoogte van het inkomen doorheen de tijd. Voor alleenstaanden is het Win for Life-bedrag (1 000 euro) beduidend hoger dan een basisinkomen op het niveau van een leefloon (voor België 540 euro). Voor koppels is Win for Life op het eerste zicht een betere case onder de assumptie dat het koppel het Win for Life inkomen gelijk zou verdelen. Onder een basisinkomen zou een koppel gezamenlijk een basisinkomen hebben van 1 080 euro, wat de 1 000 euro van Win for Life benadert. Aangezien Win for Life echter niet voor inflatie corrigeert, wordt het Win for Life bedrag steeds kleiner dan het basisinkomenbedrag. De verschillen tussen een W4L-situatie en een basisinkomen situatie worden voorgesteld in figuur 1.

Deze discrepantie leidt ertoe dat een genuanceerde analyse van de impact van een basisinkomen op het arbeidsaanbod niet mogelijk is via loterij-onderzoek.

Figuur 1.
Evolutie Win for Life versus Basisinkomen (alleenstaande en koppel)

Dit wil echter niet zeggen dat loterij-onderzoek volkomen nutteloos is in het kader van het debat omtrent basisinkomen. Het is wel mogelijk om extreme stellingen in verband met een basisinkomen te onderzoeken en op die manier verder te gaan dan de anekdotes over de eeuwig jongblijvende surfer. Zo zou een basisinkomen bijvoorbeeld op korte termijn kunnen leiden tot een enorm tekort op de arbeidsmarkt omwille van de substitutie van arbeid door vrije tijd. Aangezien Win for Life voor alleenstaanden beschouwd kan worden als een te hoog basisinkomen en voor koppels als een te laag basisinkomen kan deze hypothese wel onderzocht worden.

Meer bepaald kan worden gesteld dat, indien alleenstaanden niet stoppen met werken of een eigen zaak opstarten zij dit zeker niet zullen doen onder een basisinkomen aangezien het basisinkomen significant lager is dan een Win for Life inkomen. Indien Win for Life-koppels stoppen met werken of hun eigen zaak opstarten zullen zij dit zeker doen onder een basisinkomen omdat zij dan een hoger inkomen hebben dan onder Win for Life.

Empirische resultaten

Uit het onderzoek blijkt dat maar één alleenstaande stopte met werken na het winnen van Win for Life. Negen (op het moment van winst werkende) alleenstaanden stoppen dus niet met werken. Aangezien Win for Life voor alleenstaanden hoger is dan een basisinkomen is het zeer onwaarschijnlijk dat deze mensen zouden stoppen met werken onder een basisinkomen. De stelling dat alleenstaanden enkel en alleen van een basisinkomen zouden gaan leven wordt in dit pilootonderzoek dus niet ondersteund.

Met betrekking tot de koppels blijkt dat van de 90 individuen (uit 45 koppels) die werkten vóór Win for Life, slechts 3 stopten met werken. Eén iemand nam loopbaanonderbreking en twee personen stopten met werken om voor de kinderen te zorgen. Aangezien Win for Life voor koppels lager is dan een basisinkomen kunnen we concluderen dat de drie mensen die stopten met werken onder W4L zeker zullen stoppen met werken bij de invoering van een basisinkomen.

Deze voorlopige resultaten ondersteunen geen extreme stellingen over de impact van de invoering van een basisinkomen op de arbeidsmarkt. Op het eerste zicht is er geen evidentie voor grote substitutie-effecten. Er is geen indicatie dat mensen massaal zullen stoppen met werken. Veel ondervraagden benadrukten dat Win for Life hen meer zekerheid in hun leven gaf maar dat het niet heeft geleid tot grote veranderingen.

Beperkingen en verder onderzoek

Dit zijn echter maar voorlopige resultaten op basis van een proefproject. Er zijn verschillende belangrijke beperkingen aan het onderzoek die in een dergelijk gefinancierd onderzoeksproject deels kunnen worden verholpen.

Vooreerst is er *het beperkt aantal observaties*. Dit is een gevolg van het lage aantal winnaars en de non-respons. Het lage aantal winnaars is het gevolg van het feit dat het Win for Life-kraai spel nog niet heel lang bestaat. Een jaarlijkse bevraging van nieuwe winnaars kan het aantal observaties echter verhogen. De non-respons zou dan weer verlaagd kunnen worden door een verbetering in dataverzameling. Postenquêtes die in het pilootproject werden gebruikt zijn maar in beperkte mate bruikbaar en genereren niet altijd even betrouwbare resultaten. Toekomstig onderzoek zou dan ook gebruik moeten maken van face-to-face interviews en administratieve bestanden. Naast het genereren van meer betrouwbare resultaten zijn er bovendien nog andere voordelen verbonden aan dergelijke vormen van dataverzameling. Ten eerste laat het toe om meer diepgaand in te gaan op arbeidsmarktgevolgen zoals effecten die betrekking hebben op de kwaliteit van de arbeid, arbeidstevredenheid, onderhandelingspositie op de werkvloer, en dergelijke. Ten tweede, laat het niet enkel toe om arbeidsmarktgevolgen te analyseren maar ook andere bedoelde en onbedoelde sociale gevolgen van inkomenszekerheid zoals demografische effecten, effecten op onderwijs en gezondheid.

De tweede beperking betreft *de afwezigheid van een controlegroep*. Om op een meer betrouwbare manier de impact van Win for Life op het leven van de winnaars in te schatten, is een dergelijke controlegroep van cruciaal belang. De logistieke organi-

satie van een controlegroep is echter niet evident en impliceert een significante financiële investering.

Ten derde dient in de toekomst meer aandacht te gaan naar die *winnaars die werkloos zijn op het moment van winst*. In de basisinkomensliteratuur wordt veel aandacht besteed aan de voordelen van een basisinkomen voor het wegwerken van de inactiviteitsval. Onderzoek naar Win for Life-winnaars kan hier een waardevolle bijdrage toe leveren. Totnogtoe is dit niet gebeurd omwille van het lage aantal respondenten die werkloos waren op het moment van winst.

Een vierde beperking van het pilootproject is de *enge definitie van arbeid*. Voorstanders van een basisinkomen benadrukken vaak het belang van onbetaalde vormen van arbeid. Het huidige onderzoek stelde arbeid echter gelijk met betaalde arbeid. In de toekomst dient uitgegaan van een bredere conceptualisering van het arbeidsconcept, zodanig dat ook veranderingen in vrijwilligerswerk en gezinsarbeid in het vizier komen.

Tot slot moet worden benadrukt dat de situatie van de Win for Life-winnaars in het pilootproject enkel is onderzocht op *één moment*. Het is echter van zeer groot belang na te gaan hoe de effecten van een onvoorwaardelijk inkomen spelen over een langere periode. Toekomstig onderzoek dient daarom longitudinaal te worden opgezet.

Naast het wegwerken van bovenstaande beperkingen is het zinvol het onderzoek in de toekomst op twee manieren uit te breiden. Vooreerst kunnen Win for Life-winnaars uit andere landen worden bevraged. Dit zou de onderzoekers toelaten om verschillen in arbeidsmarktgevolgen te analyseren afhankelijk van de institutionele context waarin beleidsinterventies geïmplementeerd worden. Zo zou men de hypothese kunnen ontwikkelen dat de introductie van een basisinkomen andere arbeidsmarktgevolgen heeft in de VS dan in België. Ten tweede kunnen winnaars van Win for Life vergeleken worden met winnaars van een eenmalige som geld. Op deze manier zou loterij-onderzoek een bijdrage kunnen leveren tot het debat tussen de voorstanders van een basisinkomen en voorstanders van een basiskapitaal (zie bijvoorbeeld Van Parijs, 1995; Ackerman & Alstott, 1999; Ackerman,

Alstott, Van Parijs & Wright, te verschijnen). Verdedigers van een basiskapitaal wijzen op de voordelen van een eenmalige onvoorwaardelijke uitkering, terwijl de voorstanders van een basisinkomen periodieke wekelijkse of maandelijks uitbetalingen vooruitschuiven. Afhankelijk van de uitbetalingsmodaliteiten kunnen er andere arbeidsmarktgevolgen voorkomen. De design van de voorgestelde beleidsingreep, basiskapitaal of basisinkomen, en de socio-economische gevolgen hiervan is dus een interessante bijkomende onderzoeksvraag.

Axel Marx
Hans Peeters
Departement sociologie
K.U.Leuven

Bibliografie

- Ackerman, B. & Alstott, A. (1999). *The Stakeholder Society*. New Haven: Yale University Press.
- Ackerman, B., Alstott, A., Van Parijs, P. & Wright, E. O. [te verschijnen]. *Redesigning Distribution: Basic Income and Stakeholder Grants as Alternative Cornerstones for a more Egalitarian Capitalism. The Real Utopias Project* (Volume 5). London: Verso.
- Van Parijs, P. (1995). *Real Freedom for All. What (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Oxford University Press.